

Мурнакчы ажыл-агыйнын дуржулгазы — кичээлдин темазы

СЭП-нин Барын-Хемчик районунун чынында партия-ажыл-агый активтеринин школы ажылдап азеленнинден бээр 2 чыл чедип турар. Ооң өөредилге программасында теоретиктик айтырлардан аягыда экономика айтырымына болаш мурнакчы ажыл-агыйларнын дуржулгазын солтур талазы-биле семинарлар арттырери база көрдүнген.

Чаз 1967 чылдын азеленде бирги семинарны СЭП районунун бюрозунун докталын эзууга «Большевик» колхозка эрттирген. Семинарга колхоз, совхозтарда партия аге организациаларнын секретарлары, колхоз-ажыл-агыйнын тускай эртемнижер болгаш район төүенде партия, ажыл-агый органдарын удурутчулары — шүтү 30 ажыг кижикширенер.

Семинарнын киржикчилери колхозтук экономикти хөгжүдүзүшү дугайында колхоз даргазы ш А. Т. Шаалын илеткелди болгаш колхоз бугурулузунга коммунистерин авангардын ролунун дугайында партия секретары ш Саал Онурун, Советтин организациаларнын ажалдык дугайында көдө Совет даргазы ш Иртт Селвинин информациаларнын дымнаанар. Оон аягыда комсомол организациаларнын болгаш хероженнер чөвүлелинин ажылы-биле база талышкан.

1963-64 чылдарда экономика талазы-биле хөгжүдүшү турган колхоз соолту ийи чылдын иштинде мурнакчы ажыл-агыйларнын дегенле чедип, орулдугу ажыл-агый апарганын ш А. Шаалы тодаргай чжектер-биле анализдеп чуталаан. 1964 чылда турганы-биле хероженнер, колхозтун нинти орулганы 1966 чылда 240 хуу, колхозчуларнын күш-ажылыга төлөвер 208 хуу өскөн.

Бир колхозчуну күш хурунун төлөверине 1964 чылда 84 көпөк берип турганмын, 1966 чылда 2 рубль 10 көпөк тыпысрын магадылаптыр манат турар. 1964 чыл-биле деңизерге, маймыстыг боа малдын баш саны 24 хуу, ооң иштинде төрүр инектерин баш саны 8 хуу, хойлук 24 хуу, оон иштинде төртүр хойлук баш саны 17 хуу өскөн.

Бир инекке онаштыр сүт салдылар 1964 чылда 597 кг турганмын, 1966 чылда 1204 кг чедир көвүдөөн. Дук кыргыздары 970 грамм турганмын 1966 чылда 1650 грамм чедир өскөн.

Тараа культуларынын бир гектардан ортумак дужуду 1964 чылда 3 центнер турганмын 1966 чылда 16 центнер чедик. Колхоз беш чыл планынын бирги чымында курнеге сүт, дук, эът, тараа садарынын планын хуусаа бетинде ажыр күүсеткен.

Семинарнын киржикчилери хероженнер чөвүлелинин ажылы, суур чаагайдылганын, колхозтун студионун, малчыларнын чыгыч турталга бажындары, чаагайдылгы кылган өглер-биле эки хандырыганын, ийи хойжу бригадаларнын төптеринде болгаш тус-тус хойжуларнын кожанарында чаш хураганарын сакман арга-биле ажжап, доруктурун турарын улут сонууга-биле көргөн болгаш оорган үлөгер аларын «Барлык», «Шекпээр» совхозтардан кезген өштөр чуталаан турганнар.

Күш-ажыл кылган мындар колхозчулардан чөптү чылдаган чокка күш-агууну минимуну күүсеткен кижилер бо колхозта чок. Малчыларнын уругларын аял-салта доктаамал, а колхоз төүенде хероженнерин уругларын — хууду ажжаптар олде ажжап, азыран турар. Мынчангаш, хероженнерин колхоз бугурулузунга ажалдык дугайында талаштырар турганнар. Моортан дуржулга аларын «Барлык», «Шекпээр» совхозтарнын удурутчулары кичиней салим кемелген алганнар.

Электри чырыктын бо колхозтук чүгө хойжу бригадаларнын төптеринде эвес, харын чамды хойжуларнын чуртталга бажындарында, хой, хураган кажаларынын иштинде бажындарын, мал кажаларын септээр эвеле доктаамал ажылдап турар. Оон аягыда күстү үдө малчыларнын чуртталга бажындарынын печкаларын септээрин, чуталаан, шалазын бугуру дудуларын хероженнер чөвүлелинин болгаш комсомол комитетинин инициативасы-биле шеф организастваш, кылгы берип турар. Малчы өреге бурзунде бичи хемчаадыг столдарын, сандайларын, стол-широөлери колхозтук күсели-биле кылдырып берген. Бо байдал «Барлык», «Шекпээр» совхозтарнын малчыларында мынчага чедир непервейн турары харазданчыг.

Партбюро кол кичинейин коммунистерин колхоз бугурулузунга авангардын ролун беддериче, партия Уставынын негелделерин эзууга ажыл-херектерин даандырган коммунистерин харымсалгазын беддериче, хой-инти организациаларын боттут удурутуче болгаш чон ортууга политикажикилде ажылды күштөдиринче угандырып турар. Партбюрога болгаш коммунистерин нинти-хурадаларына чуталаан турар кол айтырлары-даа мынды.

Каным-даа ажыл-агыйнын мурнунда салдыган сорулгаларнын чедикширини күүселден, бирги ээл-чеге, удурутчуларнын быдылгы чоруудан, продукциянын боттарынын халдары-биле шүт бугуруп турар кижилерге салгыч човангы, оларнын амдырал-чуртталгасына болгаш ажалдык дугайында талаштырар турганнар. Ажыл-агыйларнын бугурулузунда хураганнар болганга кайрадан мурнакчы ажыл-агыйга санып турар «Большевик» колхоз херек кырында көрүшүп турар. Мынчангаш районун партия-ажыл-агый активтеринин семинарны ол колхозка эрттиргени таварыга эвес болган болгаш чутуза учур-дуду-даа.

Семинарнын түнелинде СЭП районунун бирги секретары ш Т. А. Стад-ол санал берген. «Большевик» колхозтун ажыл-агыйнын кылдырган эки азеленкине-биле үлөгер ап, ону боттарынын ажал-агыйларын неперлерин семинарнын киржикчилерине сүмөлөөн. Оон инай ш Стад-ол Новосибирск областын, Красноярск крайнын партия болгаш ажал-агый органдарынын ажалын дуржулгазын болгаш 1967 чылда районун мурнунда салдыган элечтиги сорулгаларын чуталаан.

Т. ТАЛГАНЧИ,
«Шыннык» тускай нөвр.

ПАРТИЯ ӨӨРЕДИЛГЕЗИ

Планидан ажыр ам-даа курнеге 400 тонна кызыл-тасы садип болурун ш Шаалы быгыч бугуру-биле меделгөөн.

Колхозтук экономикаын чыл бугу чагылыш чокка өзүп келгенинин үдөшини чогуз чүдө? деп айтырыпта ш Шаалы мынчаар харыялаан: Бирги өдөгте, партбюро болгаш колхозтун баштар чери кижилер-биле ажылды акжиткен, оларнын үнели санал-опалдарын кичинейттиг дымнаанга, хой-инти организациаларнын күжүнте далаан.

Партбюрунун, көдө Советтин, комсомол, профивел организациаларнын, хероженнер, кыргавар болгаш интелегенция чөвүлелерин кичинейттиг колхозтук экономика кызылган, хөгжүдүрине угландырган.

Баштайгы үдө колхозтук акшалаандыр төлөдө, район организациалары-биле керээ чараш, олар ийи белеткелиге массалык шеф организациаларын ажалдык үдөшкө астаан. Баштайгы үдөшкө астаан санын, колхозтун удурутучу ажалдыклар барып турган болза, соолуредир шефе киршип колхозчуларын саны хүнде 200—300 ажып турган. Мынчангаш, чүгө ийи белеткелинде 6000 рубль оларын кирип алган.

Эштер Делгер, Аракча оларын удурутуга-биле кыргавар кат, тоорук, чымгыраана чым, сатканын дан колхозка 723 рубль кирген. Оон улаштыр көдө Совет, хероженнер чөвүлели дөш өске-даа хой-инти организациалары колхозчу арттар-

КОММУНИСТЕР — БУДУРУЛГЕНИН МУРНАКЧЫЛАРЫ

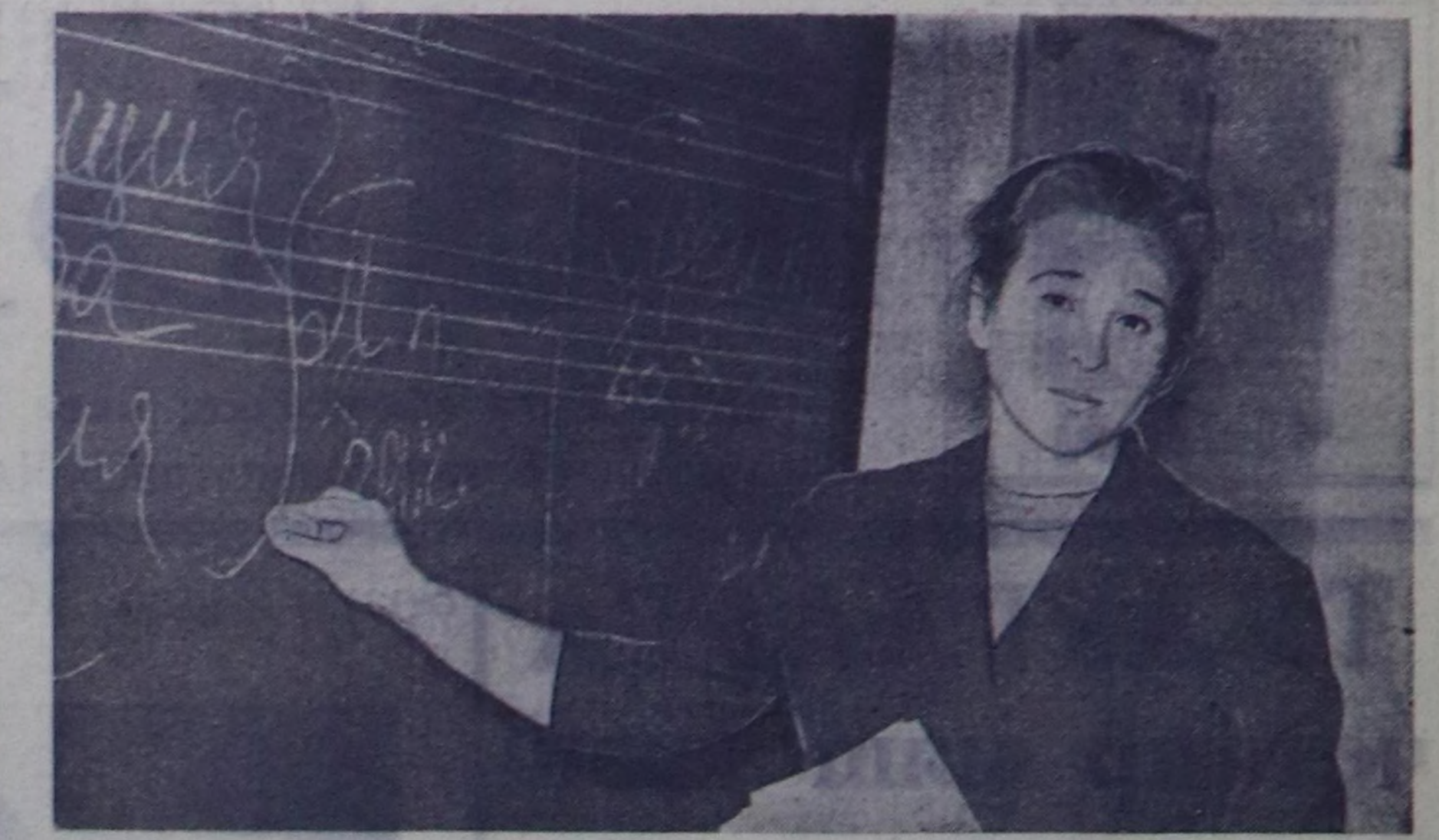
Беш чыл планынын баштайгы чымында «Тыза кобальт» комбинатын ажалдап турар бугурулузунун бирээзи — Хову-Аксына чыгыч күжү-биле хелсир электростанциянын коллективин улуг күш-ажыл чөвүлелин хөгжүдүшү болган. Энергетиканын улам инай хөгжүдүрине, бугурулузун башкаарын сайырагайдыларыннын парин айтырларын ажалдап кылдыр ишаш чутуза сорулгаларын шиптирлеринге коммунистерин болгаш калжаан ажылчыларнын партия аге организациазын

септишаан, 48 муң рубль орулгалык болган. Бо станция электростанция бугурулузун планын 96 хуу күүсеткен. Херектечилер чок болганы-биле чогуур көрүшүгү куду болганы энергетиктерин бурзуу эвес.

Беш чылдын чутуза сорулгаларынын бирээзи — энергетиканын бугурулузун продукция бугурулузун болгаш, ону коллектив кижигүнери 101,6 хуу күүсеткен. Материалдык бугурулузун бугу азырларынга электростанциянын планын өүлөди 8 хууун орнуна 10,2 хуу өскөн. Ону бугурулузун күчүлү энергетика күштерин эки ажылааны-биле чедип алган.

Оралдын 737 тонна көмүр даштын камнап алган. Ону акшага шилчилерге 8,7 муң рубль болур. Камнап алганы көмүр-биле станция чаргы айда ажылап шыдар. Боттарынын хууза херектелинге электростанция чарыгаларын 5 хуу күүладип, 14 муң рубль камнап шыдаан.

Электростанциянын удурутчулары: директору коммунист ш К. К. Чумаков, кол инженер коммунист А. Г. Шаталев партия организациазы-биле демниг ажылдап, электростанциянын демниг идеязын амдыралга боттандырып турар. Инай партия организациазынын секретары ш А. В. Бабкин бугу база эки ажылдап турар. Ш Бабкинни Тыза-

Г. М. Фирсова Кызылдың музыка училищезинде орус дил болгаш литература башкылар турар. Башкынын өөредип турар сургууларыннын бышык дөңмө бедик. Башкыларыннан аягыда, хой-инти ажылдарында ол идепкейге киржи турар. Ол — хоорай Советтин депутат, депутаттар бөлүгүн удуруп турар. Ол мышкаа хана солиниң редактору. ЧУРУНТА: Г. М. Фирсова орус дил кичээлинде. Г. СИРОТИН биле С. ФЕОКТИСТОВТУН фотоу.

Төл бурзун менди алыр

Өвүр районун ажыл-ипчилери СЭП-ниң XIII съездинин төөгүлү шиптирлерин амдыралга боттандырышкан. Совет эрге-чаргынын чаргы чүс чыл болуруна төлөптүгү ужуражыр дөш онашкан чусток бурзунде шудуру ажылдап турар. Районун малчыларын бо чылдын мал кылгатадыгынын мурнуку чылдардан дөөр чорудуп турар. Ажыл-агыйларнын бугу малы чогуур өй-шанда чыгыч кажаларга кирген болгаш малчынын чыгыч бажынар, чыгычталганын кидис өглер-биле хандырыганын. Ам чүгө бугу негелделерин сапып тургаш, бо кылты менди ажып аларын аркан.

Хой ажылдына эки харымсалгы болгаш чымыштыг үс — күш, Чогуун бо өйле массалык оолдашканын эгелээр болтай. Бо чутуза камнаанын чедикширин эрттирери ажыл-агый бурзунде чылдын планын оналдырып чедикширин күүсөдип аларында улуг ийи бээр. Бистин республиканын байдалында хой оолдашканын январь, фев-

раль, март айларда кылдыр чоруудар чачыл апар чыдар. Мында оларга чүсө, мынчан төртүтүнгөн хураганнар чаксаар өрте отка кирер болгаш чылдын чыгыч үзүндө оларын кедир кышка удуру өүлөди эки болур. Бо үдө төртүтүнгөн хураганнар ижин-шөйүндү, өкпе болгаш дегендерини азырларынга шыдамдык дээрин практика көргүсөк. Борта үдөшкө, районун ажыл-агыйларын тарын боозадылганы болгаш сууда еджерилгени августтун төүтүндө эгелеш, сентябрыга чедир организациаларын чоруткан. Ам үдө ажыл-агыйларын хойжу коданырында оолдашканын эгелеш турар.

Бандыр-даа малдын чаш төлүнү кедир үдө элек продуктуул мал болуру, кадык шыраа незини иштинде оон өүлөдөшкөн, төртүтүнгөн соонда азыралында өзза хаммаарыгалык. Ийи болганда, бирги ээл-чеге боос хойларын төртүр мурнунда-даа, төрөн соонда-даа эки азыралга, дайгаарга тургузары өргежок чутуза. Хойларын оолдашканыга белеткери оларнын боозанын соонда дораан эгелээр. Ийи хемчегелерге дараазында чүдөөр хаммаарык: сооктан чедикширбес, ирип баксыран чөм бербес, кажаз иштинде иткелсир, сымарлажыр чорукту болурубазы, хөдүн эрттир өлөдү болбазы дөш, боос малды саммаарынын өске-даа эргежок чутуза негелделерин сапырын өдүт болгаш чөптөс-дуду төл төртүтүнгөн баш удуру чылдап аларынын магадылалы ол.

Төртүтүнгөн чаш мал бурзуун менди камнап алыр дөш бистин малчыларын өүлү күженишкенин нерин үндүрүп турар. Мынчалык Борта чуталап каары артык эвес, моон сонгаар ону ботандырып эргежок чутуза чүдөөр ам-даа бар. Илагыга кышкы мал кажаларын эгелеш, чыгыч, чырык, адаа курга болза чогуур. Кажаз иштинде ажылдык шөлдү бир башка онаштыр 1,2 — 1,5 дөрдөшчүн метрден дудулаа эжургаут. А районун колхозтарынша шөр мал кажаларынын ажылдык шөлдү чогуур негелделерге ырактал-ла дүшөшөй турар болгаш 0,6 — 1,0 метрден өргүлөөс. Бо байдалан азыралы, шөр мал кажаларын өргөме үдөшкөн эзууга эзууга турар үдө келген.

Боос хойларын дөптеги оолдашканын үзүндө ортумактан өрү турар. Ийи байдалы чедип аларда, хой бурзуун оолдаар бетинде бугу чаргы ай бурнууга өй-өйпел негелде хемгерилге кире чогуур. Олар дөшкөөрүн байдалына хаммаарык нөмөлдө чөме хонукта 1,5 кг ишенин, 100—150 грамм концентратты, 1,0—1,5 кг силосту бээр.

О. КИМ-ОЛ,
районун көдө ажыл-агый өргөдүлүгүн кол зоотехникти.

МОСКВА, Ленинин шиналдык лауреады скульптор Л. Нербель биле скульптор В. Буякин В. И. Ленинге чаш тураскаалды хөвир маймын чогадып мырыбрын дооскан. Архитекторлар В. Датик биле С. Феоктистов аяда база киришкен. Гранит даштан кылдыр, ол 10 метр бедик тураскаалды Совет эрге-чаргынын 50 чымында Ноин АССР-ниң наймысалы Сымыткаар хоорайга тургузар.

ЧУРУНТА: скульпторлар Л. Нербель (солгай талазында) биле В. Буякин тураскаалды хөвир маймынын чанында. Н. ГРАНОВСКИЙНИН фотоу. С. Ф. ФЕОКТИСТОВНИН фотоу.

МОСКВА 1980 ЧЫЛДА

Москванын хой чүс чылдыг төөгүдө совет үе улуг эвес — беш чыл чөптөс үени эзел турар. Мынчалык-даа хоорайда кылдырган ол аажок улуг тургузучу ажылдын талазы-биле болгаш бөдүрүн ужурудузанын талазы-биле алдырда, ол чылдар чүс-чүс чылдарга деңижир.

Совет күнүнүн наймысалы бөдүрү береш, Москва соосса чокка өзүп база чаагайдыкты тугуруп келген. Эрги хоорайнын орнунда уктагы-биле алдырда, дөптег проспектилер болгаш кудумчуларын, парктарын болгаш стадиондарын, улуг чаагай чараш бажындарын чаа хоорай өскөн. Бүгү тургузучу ажыл — тууду, чаартылга болгаш чаагайдылгы чыгыс сорулганы чедип аларынче — кижилерин амдыралына, оларнын күш-ажылында болгаш чуртталганын эки таарымчалык байдалдарын тургузарынче угланды.

Бо угландышкы талазы-биле кайгы хире хой чүвени кылганын көргүзөр төлөдө, Москваны чаргыларын бирги кол планын хулаап алган үени, соолту үкен чылдарын чижек кылдыр ап көрөдү. Ол үенин иштинде совет наймысалдын чуртталга фондуу үш ажыг катан көүдөөн. 924 чаа школаларын, 238 муң орунугу уруглар албан черлерин, 42 муң орунугу эмгелдерин, 71 кино театрларын тууду, ажалдылга кирген. 74 көвүрүлгелери болгаш чер адаа-биле эртер оруктарын туткан болгаш чаарган. Трөдлейбустар шүтүмү 23 километрден 335 километрге чедир, а автобус маршруттары 589 километрден 800 километрге чедир көүдөөн.

Допчүзү-биле чуталаарга, мурнундагы планнар-биле көрдүнгөн онаадалар колдуунда күүсеттинген болгаш хөй ажыр күүсеттинген.

Ам Москванын хоорай ажыл-агыйнын бугу азырларын улам инай хөгжүдөр талазы-биле бурнуугаар улам улуг бажымын кылды ужураут. Ол сорулга-биле чаа кол планын техника-экономики үндөштерин ажалдап кылган болгаш ону чазак чери чокта чаа бардылаан. Бо планын чогадып кылдырын чоокку бугу чаргы — ийи чылда доозор деп турар. Ол үндөшчүн аажок улуг учур-дудулу, олар СЭП-нин Программасында «Хоорайлар болгаш суурлар кижилерин күш-ажылы, чуртталганын болгаш дымташтыгынын эки өйдөлдүрүлгө аналарынын, чуртталга райондарын, хой-инти болгаш культура албан

Владимир ПРОМЫСЛОВ, Моссоветтин икуссомунун даргазы.

черлеринин, амдырал-хандырылга албан черлеринин, транспорттун, инженер дөргөтүлгөн болгаш энергетиканын төп комплексинин организациалык болгаш турар «хураут» деп бижээн принциптерин барымдалаш, хоорай туудууну кол угландышкынын тодаралып турар.

Техника-экономики үндөштеринин база бир чутуза чүдү болза, хоорайнын тургузар бажымын, илазылгаарга, үлөштүрү, өртөм организациаларын, дөди болгаш ортумак өөредилге черлерин, транспортту болгаш улус ажыл-агыйнын өске-даа азырларын хөгжүдүрүшүн айтырын шиптирлээр болур. Чогуна харын Москва мышка, улуг хоорайнын чогууну санын турум болдуруунун сорулгалын практиктик шиптирлээр ол айтыр-биле холбашкан.

Улетпурнун специализациянын структурасын улуг өскөргөндөгү чүс болур. Бедик мергежилик күш-ажылды ажылдарын негеп турар бугурулузун, колдуунда нарын маани туудушкунун, прибор болгаш станок туудушкунун, а ол мышка улусу туу херектелин бедик шиптирлерин баарынын бугуру азырларын хөгжүдөрүн айтып турар. Улетпурнук хлеб быжыар, сүт бөлбөзүлөрү, металл кылгылар бугурудерилге септээр талазы-биле азырларын, амдырал болгаш коммунал хандырылганын бугурулузун моон-биле калы хөгжүдөр болгаш сайырагайдылар.

ССРЗ-ниң Төп статистика өргөдүлү-биле хоорай организациаларын санал көргөн саналгаарында үдөшкө эгелеш, Москванын чоңун санал каан чогуур хуусаазында 6,6—6,8 миллион кижик болур кылдыр бөдөтөөткан. Наймысалдын түр чуртталгаларын — туристерин, албан учурунда келген кижилерин, эи-ледешкен республикалардан болгаш дашканын чуртталга алчаларын хандырып база барымдалап көргөн. Оларын санын чижек-биле 300—400 муң кижиге тодараткан.

Ол хире санын чуртталгаларын чуртталганын кайгы хире дөшкөөр негетинин турары? Хоорайнын кызылгаларын автомобиль дөргөк орунуга ол хөшөр өскөрүлгө чокка артар. Москванын шөлдү амгызы мышка, 87,5 муң гектар болур. Мынчалык-даа хоорай туудуун чуртталганын эки таарымчалык 10 муң гектар шөлдү кедир үдөшкө дөшкөөрүндө лашкаар курлаавырлап тургузарын база айткан.

Санитар-гигиенанын доктаатылган нормаларын сатыпшыан, эки камналгы бажындарын тууду, оларнын калтырын бедилер болгаш туудуун таарыштыр болза, айткан үдө хоорайнын хөгжүдүрүлгө Москванын амгы деңиздерини черле чөптүр деп чүвени санажылгалар бугурудип турар. Москвага төс, он ийи, он алды калы бажындарын, а хоорай туудууну талазы-биле эң чутузула участоктарга чуртталга фондууну бир гектарга дөштү муң дөшкөөчүн метр кирер кылдыр 25 калы бажындарын туудуру өй-өйпел камналгалык болуп турар. Оон учурунда Москванын туудуужалары, архитекторлары болгаш төдөшкөчүлери хей калы бажындарын принципталдык чаа хөвирлерин ажалдап кылган. Ийи бажындарын бедик

Москва. СССР-нин улустун чурукчуу скульптор Е. Ф. Белашованын болгаш РСФСР-нин уран чурукчуу аялдары аялдары аялдары чурукчуу О. Г. Верейский-нин чогаалыга аялдарынын дегелгеги СССР-нин Уран чурук академиясынын залларында аялтыган.

Чурукта: СССР-нин улустун чурукчуу скульптор С. Т. Коленков дегелге аялтыгына-биле холбаштыр Е. Ф. Белашовага болгаш О. Г. Верейскийге байыр челирип түр.

3. ЕВЗЕРИХИНИНН Фотот. СЭТА-нын фототронказы.

ШКОЛА, БАШКЫ, ХӨЙ-НИИТИ

Назы четпээннер-биле ажил

Эрэн райкукомунун бас ада-пелерин кемчег ап, аккага штрафтагыз. Уругларнын чайгы даштамыгынаштын пинь организацтар кемчегерия комиссия ап чоруткан. Колбазар ары-зын пиньор лагерин чогуур ой-шанга ажил-дар дугайында колхоз-даргаларынч ия-формациянын алган.

Уругларны арагага хандып турганы деш кемчег алдырар. Уругларнын чайгы даштамыгынаштын пинь организацтар кемчегерия комиссия ап чоруткан. Колбазар ары-зын пиньор лагерин чогуур ой-шанга ажил-дар дугайында колхоз-даргаларынч ия-формациянын алган.

Уруглар сонургаар кылдыр

Чапсар үези. Музика ойнар турган. Тыва ырларын, аялдарын уруглар таалай дыкыналар. Устугу классылар болгаш башкылар коллектив бир-ле өөрүмүктү байыраады манан турган деп болдулар. Дараазынч күзүлүгү Кима Кыргысова Ан-кис башкыларын класс шагынча таалай. Класс экинчге келдирипке, миша шипшич болган. Деми музика ковай берген болду. Класста орус, тыва өөрүмүктөрү додур олурудалка. Бүгү байдал ба-йырдал шипшич. Сподарын чыкка салган, тыва чемиринч дээжини салган. Ол мышкаш тыва улустун шандаган оюнар-нын керекселерин, аяк-саваны салган. Өнүгү тыва тонарнын, уугуларын хаалаа асман.

Педагогиктиг номчулгалар

Баетин районун башкыларын педагогиктиг номчулгаларын районо болгаш башкылар билин беддер институт организацтан эрттирген. Эге болгаш үстүкү класстарга эртемир аайы-биле 20 ажыг илеткелерин номчаан. «Класс шагын эрттирер» орус дил болгаш литература кичээл-дерини техниктиг керекселерин аялгылары деп темаларга башкылар Болот-оол Араптай. Булутун Учур-оол оларынч илеткелерни эки деп демделеткен.

ХАР КӨШКЕНИН ХАЙГААРАКЧЫЛАРЫ

Хүшүч чыгып, чырым керелдер, сагдарда, сеоржиктерге орай чеген-терин яны-бүрү өнүгү баштары Тажикстандын чурукчууларына даштын кышын хүшүлүп турар дээрине башы сагыдырбас. А республиканын байысымлы Душанбе-ден кыш-ла иклометрге даярдаа бауду кыш дүпкөн. Кыш, соок ке-чери билек хар көшкелер бедын өгөлөн. Мурунда чылдарда көшпе бадары кыга-даа балдыртпес, хен-дертен болур турган. Бичкан хамкч чоң денден-де үер. А амгы үеде казан көшпе бадары дээрин баш удур билин алган, ол дугайын чурукчуу чоң сагындарын турар аларган. Ону Тажикстандын гидрометеорология алтыннын эрел-елинч аялдарынын шипшич турар.

Хөй чылдарда эге класстарга ажилдан келген башкылар

Хөй чылдарда эге класстарга ажилдан келген башкылар Дой-тай, Долгар, Белек болгаш анжым башкылар Салчак Төгү-оолдун математикага, Александр Херте-тин тыва дилга. Кара-оол Халар-баанын биологияга кылган илеткелерин башкылар үнелген. Педагогиктиг номчулгалардын башкылар хөй ажилгы чүдүлгөн билин аи, эртемир аайы-биле боттарнын дуржулгазын солуп-каннар.

ЧАА НОМ

Тудугжулар, бо номчугаш-биле таныжыңар

Тыванын ном үндүрер чери Москванын инженер-тудуг институтун аспирантын Сүтүч-оол Саттык «Даш ханаларын салыры» деп бичин номчугашын тыва тыл-да парала үндүргөн.

Бо номчугашта өттүр өттүрлер беконяры, даш хананы салын турга дашчмаарын аялдары чегини чүрүмү (дашын болу кага турарыл, материалдар болгаш оларын дажыыр транспорт кан-дыг олуртурларга турарыл), туу-буларын кангыг кезектерге буа-рын болгаш холга канчаар туу-рын, даштынни керекселерин (мастерол, масса, тиглер тыртар-лар, холдусаа чазар хүүрек), ол-турларга туу-буларын канчаар чыгарын, иштин, даштынны кыл-дырларга, оларынч ортузуга туу-буу канчаар салырын автор түгө бижип турар өвөс, харын кижилер бо бүгү аялдарын кыл-дырын эки билин алыны даш чү-рүктерге. Ол мышкаш еске чуруктарда даш ханаларын кан-чаар салырын, ханаларын кол-кол темирлерин, харын кылдын ийи, үш болгаш оон-да хөй туу-буларын салыр дээне ханалар-нын кангыг хевир, арга-биле кыл-дырын, бажынын азын-азым хевиринч азылдарын, сонгалар аразынын ханаларын канчаар салырын тодаргай көргүскөн.

Тыванын депвисээринде колхоз, совхозтарынч суурларга, улуг тоорайларга туугу азын кал-бисе чоруп, ол аялдарга, ылангыл кага туугу черлеринге, тыва тудугжуларын салы көвү-ден, «ларын арга-мержелинч дүргөн-биле бедип турар. Ийн-чангаш С. Саттык «Даш ханалар-нын салыры» деп ному колхоз, совхозтарынч тудугжуларынч ор-гожок чутуга ном болур. Бээр тудугжулар ону номчуп, чайгар бүткен болгаш кылдым матери-алдарын даш ханаларын канчаар

салырын, холдусааларын кангыг материалдарын белетип алырын, оларын канчаар ажилдарын бол-ган еске-даа хөй-хөй чүдүлгөн бо номчугаштан билин алыры да-залгааа чок.

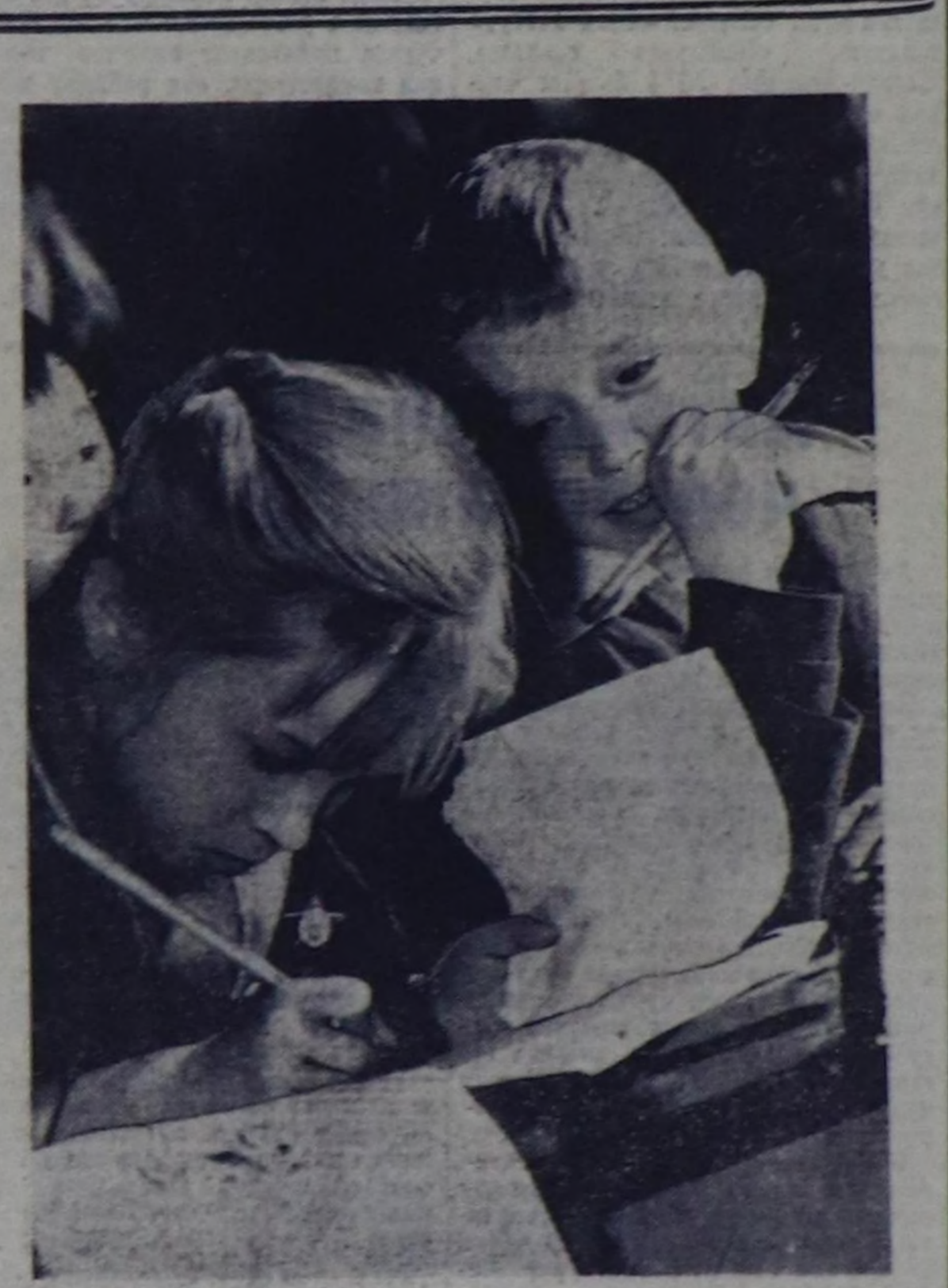
Номчуң бирге эгесинде хана са-дырына ажилдар чайгар бүт-кен (чугай даштары, граниттер, мраморлар, алезин, сай) болгаш кылдымал (туу-булар, керамика, даштар, азын-бүрү бетондарынч кылган блоктар, калбак панел-дер) материалдарынч додуу ха-рактеристиказын берген. Бо-ла агаде туу-буун болгаш холдуса-аларынч техниктиг характерис-тиказын, оларынч азын-бүрү хевирлерин кангыг материалдарынч булурун кылдырын, кангыг марал-дыг туу-буун азы холдусааны кага, казан, чылдын кайы үеин-де ажилдаа чутугаларын көргү-скөн. Ол мышкаш даш ханалар са-дырына ажилдар азын-бүрү хол-дусааларынч тургууун айттып, 1 кубометр алезинге болгаш 1 кубометр холдусаага негетти-нер цементинч темчелдин табл-ица тодаргай айттыган.

Даш ханаларын салыры күш-ажылын башкарылганын көрүкү еске додуулап бижээт: компек-сийг брэгдалга дашчылар, бы-лаңчылар, механикаторлар болган еске-даа ажилчтарын киржир. Ол бригада 2, 3, 5 кижинч бе-лүктерден, эгелердинч тургус-туган турга кижж бүрүзүнч кыл-дыр ажилын, турар черин би-хаж болгаш чүрү көргүскөн.

Бүгү-эвилелдин, шыдыраа фестивалы

Улуг Октябрын 50 чылдыга ал-дар болдурган, СССР-ге 1967 чыл-дыг дургузунда болуп эртер Бүгү-эвилелдин шыдыраа фестивалынч программазынын кол чүдүл Бүгү-эвилелдин турпир болур. Ийнч маргылаалар моон мурунда баа болгудулар. Ийнчаага ам болуп эр-тер маргылаалынч тилекчиликтеи СССР-нин чемпиону деп алын ме-далды бир дугаарына тынсыр. Бо маргылаа кайы хире массалыг бо-лурга дээрин баш үдүр өгөлөн-дөр берге. Ийнчаажок чыгыс Владимир областа билин 46 мич шыдыраачылар ойнап эгелген. Шынында, Совет Э-вилелине негтерерин эрте-бүрүгү шы-дыраа өмү хөй-хөй кижилеринч о-нугугалын чаалап ап турар.

Шыдыраанын хөй талазын тода көргүрү дини, фестивалдын еске-даа кол темаларынч додуулай айт-тып болур. Хөйрайларга, районларга, об-ластарга болгаш республикаларга шыдыраачыларынч болу чыкка ой-наар хевир-биле маргылаалар баа болур, а ийнчаага шыдыраанын Тен килүч түгө ол ата мистерлер-нин болгаш канжыктарынч маргы-лааларынч өрттирер.

«Дүжүрүп алымза аа» Г. Сиротиничин фототюдю.

Чапсар аразында верстак кыры-на, кага библиотекта болгаш хөвү турлаанга, институтунч аудитория-зынга, кичээл оонда парга кырынга дээш, шыдыраанын чере кага сала берген турбас дээр. Радио чалгыла-рынч далай флюдувч кораблынын-де болгаш полар станцияларынч баа шыдыраанын көштеринч хамчы-дып турар. Шыдыраа маргылаалар-нын он-ор муң черер өрттирер, чар-лаңдар самбыраларын чемпионо-нын чуруктары, таблица-лар-биле долдурга берген.

Фестивалдын программазына кирип турар көрүлө-конкурс шы-дыраа коллективтеринч дугайында эң солун чүдүлгөн билин алып, ажил-гы дуржулгазын негтерерден, эки дөөн коллективтеринч шакил ма-ктар арганы бээр. Шакилдарынч учи-лиштерде болгаш школардаа бол-гумнер, фабрикалар, заводтар бол-гаш албан черлеринч шыдыраа сек-циялары баа студенттер коллектив-терин алып. Ол мышкаш, шыдыраа өмүчү чоңга негтерерден талазы-биле тыншытыр ажилдаан коллективтер-ин баа шакилар. Бо чылдын апрель 8-яңы 16-га теңир бүгү чүртка — клубтарга болгаш култура бажына-рынга шыдыраа талазы-биле көр-гүтү салымшыкынар өртөр.

Майнын ортан үезинде эгелеш, барык-ла бүдүн ай тургузунда биз-тин чүртка шыдыраага улустар аразынын дөрт улуг маргылаазы болур. Оларынч бирээл, эң шы-ма.

КИНО

ЯНВАРЬ 13-ТЕ

- «НАПРАД»: «Мадырынч анызы» 10.30, «Шини республика» 12.2, 4.55, 7.50, 9.50 шактарга.
- «КАА-ХЕМ»: «Холма Насреддинич 12 хөвүр» 2.30, 6.30, «Мышын өртен» 4.30, 8.30 шактарга.
- «ЕНИСЕЙ»: «Пушын Прагажы бар чөр» 10.30, 12.30, «Шангилоринич» каалы» 12.30, 4.40, 6.40, 8.40 шактарга.
- «ВОСТОК»: «Хлеб болгаш чөчөнтөр» 3. 6.40, «Ынакшыл болгаш мола» 4.50, 8.30 шактарга.

ПМА.

СООККА АЛЫСКАН ТАВАРЫЛГАЛА

Чамдыкта кижилер, бичин-ле сыртыгы берип, бажы аарып, думчуту тыва бергенде бүт-хаа-ла бажынын аптекасында бар-ла эмнерин ижил эгелээр. Илдын кемчелер күзүчүгү акжизини хаая бээр.

Сульфидаминдиг эмнер боостта болгаш дум-чуту чуга карттарын хора чоң кылдыр арна-лап, эвч ийнин кудулаар, деглиринч-хуулушунч болдурбас. Эфедрин болза, үстүк тынар оруктар-ынч дан саваларын таралдып, оон-биле калы дум-чуту туварын, сүт тектүүнч намаалы, а ментол болза, аартпас күштүгү эм болур.

Боостта чайын төгөр фурациллин аптекалар-дан солдуп ал болур. Ол эм болза стрептококктарынч алуруп турар антибиотиктиг бүдүмү болур. Эфедрининч ашлы-дырарин (ийи, үш база беш куулул) думчуту-нуп, сүт тектүү турда эки дузаала.